

P.P. 1-4

K34/57 29

666

20
98 49 / 1029
49 49 / 1018

C. Mabulisa

1066 x 12.25 49 49 / 1018
R.O. Schiltzpadfontein Dist. Pretoria

8/5/44

II

rec 13/5/44
Babirwa.

Neuhallen School

8/57

Dist. Pretoria

(1)

Birwa history

3 p 7/-

Sethšaba sa Babirwa e be e le se sexolo mehleng ya pele. Ba bina Nare, ba bina Leeba, Boxoloxolong, Matebele ba sešo ba thavenyeca dithšaba tša Transvaal, sethšaba sa Babirwa se be se axile Nareng kwa Bopedi, naseng engwe e swaraxaneng le ya Mmamabolo le Bolubedu. Komme Babirwa ba a roxana dikhōpa tšepedi. Se sengwe sa dōra; xwa šala se sengwe. Ba ba thoxileng ba be ba bušwa ke kxōši ya bōna Maxōlo-o-diala. Ba sepela ba leba Bodikela tšepi. Komme ba axa felong mo xo axilexo Bailekwa khona. Fao ba thōmile xo lema, ba re "ke Mako Makkoklo-o-diala e a rebutileng temō"

Ka xo xapeletšwa ke ditaba, le moferere o thoxileng sethšabeng, le dithšaba tše dingwe, Babirwa ba khuduxela Bodikela xape xape. Komme ba buša ba aroxana. Seripa se sexolo sa ya xa Mmangwato se sengwe sa batamela dithaba tša Ngwala kxanfi le Odi. Ba ryakile xo axa xōna. Pēla ba khumane, xo šetše xo dutše dithšaba tše dingwe dithabeng tšeo, e lexo Bamasala le Baropanyane. Ke xōna xo thoxilexo nwa e xata. Ba lwana, thōxōi xo fertše Babirwa. Manaba kamoka a thšabēla moše da wa Odi. Malapa šala xo se na motho, me basadi ba Babirwa ba apea maxōbē marōpeng a ba ba thšabileng.

Ka moraxo xa pušo ya ya dikxōši tše dingwe sethšaba sa ryaka madulō amangwe a mangwe xape, xomme sa axa dithabeng tša Tolwe tša kwa mošola wa Moxalalwena. Kxōši e keolo ya bōna e be ele Pyalopē. Motho yo bollale bya ruri. O letile xo buša

57
70
34
813

naxa ka moka e kholokholo ka thoko ya Botwa ya Odi. Ke xona a romileng ditona tsa xaxwe xo phatlalala le dithšaba, xore di tlale ka xo lle di tsee naxa. Dithšaba tse dingwe tsa tla bodihela-tšatši xo axa xona. Tse dingwe tsa ya Bollaba-tšatši. Tse dingwe xape tsa batamela dinaxa tsa Baxananwa, le Batlokwa, le Batawella. Ditona tse ka moka di ve di dumeletšwe lebollo la tšona. Fela ditaba tse dikxolo ba diša mošatši o moxolo xo ablolwa xona.

Ka mokxwa o byalo sethšaba sa tšea maatla, xomme sa kxwahla xaxolo, xomme dinaxa tsa sōna ya ba tse dikxolo.

Xomme xwa direxa ka moraxo, xe babek kxōsi e ngwe e mphsa ya bōna kxōsi yeo ya xana xo khunelwa diala tsa tsa boxōsi. Xobane ka mokxwa wa boxōsi bya kxatši o be a tšwanetše xo kopana le badimo ba xabo. Xomme fao a tšaxa xaxolo. Me ka mokxwa o byalo a palelwa xo phētha tse tsa boxōsi 'me a thšaba. Ba mo latela; xomme xe ba mo tšwexe, ba mmisetša mošate. Eupya xa e le modirō wo wa xo kxahlana le badimo ba sethšaba ntlong ya boxōsi wa mo palila xuti. O be a thšaba badimo bas, xobane ba iponaxatša ka sebopeko sa dinaxa. Xomme ba mo fa leina la "Mothšabi" ba re "o thšabile boxōsi. Xomme ke ka molato wa ditaba tse tsa xaxwe, xe sethšaba se thomile xo fōkōla le xo boyela moraxo. Ba re: "Badimo ba tloxeše sethšaba!" Poifā ya kxōsi ya mo klotiša maatla a xo tiša boxōsi bya xaxwe. Ditona tsa thōma xo mongatša.

666

Xape tšai xana xo ipesa ka tlase xa xaxwe
ka thswarêlô. Sa mafêllêlô ba mo tlaxêla,
xomme ba ya ba ikxêthela dikxoši tse dingwe
tse maatla tše, ba axileng xexanpsi le
dithšaba tša tšona, xomme ba kkomarela tša
tšona dikxoši tše maatla tšeo. Ba babangwe
xape ba thôma xo ipusa ka rooši. Ka
moxwa o byalo maatla a sethšaba a
fokotšexa xaxolo. Xwa ba xwa šala
sethšaba se senyane fêla. Kê sona se thšaba
sa Tauyatswalwa. Baba aroxanero le šona ka
lebaka lela, ke Kôbe a morua a-rare,
Sekxoba-dinaxa - a-tloxa.
le Maela a molaba. Ke yena sadi le lexolo
maela ra le pluša la tswa norwana
la tšwa Nthsa (Phuti) ra xo welela.
Ke yena xa a tšeba xo dula raxa maela
o dutšê mekwakwaileng mebileng ya dikoloi.
Ra sekwele sa thôka maela se se reng
se ile madišô ba a šala ba se nyakela
xore re tlo sêka kang meroko.
Ke yena Morwa mmaphalana dikxomo di
difeta maela xa a dibôna, aka
dibôna molaba a ka thôpa morwa
mmaphalana le Mmadi. Mmamadi,
le lelong mokxopha a kwena. Rakwena
nwela se xolo x mafotto a šali se xolo
xa se e sohle bo dibeng. le Serumula
sa moloi a mosima motho wa raka tša pudi
se dibone xo bataxana bo rwang bo xare xa
lloxo. le Maunatlala a bodiba se seku
ra mokôbane. le Sebone mehlo a Babirwa
le Makhura a Molaba a Tšukudu
Makhura xa a ya Tšepalê o kxatla ka
dêrê ~~pa~~ (path) la thšipi se llakô a

666

IV

4*

twele morudu.

Sethšaba se se setšing ~~se be se buswa ke~~
 Sa sala e le se se nyenganele sōna sa
 tšwa diripa tše pedi. Kabaka la xo lwela
 boxoši - kea ntlong ye Kkoloxwa seke
 xwa tswala mošimane e be ele mošetšana.
 Ke moo xo thomileng mofere fere. Ba ba
 ngwe ba re "Mošetšana ye ke yena Kxoši
 o tla tswala mošimane, ya ba xona makra-
 oxano.

Ba xo ema le mošetšana yona leina la xaxwe
 e beng ele motepa ya ba ba xamotepa

Ba le ba buswa ke Kxoši Ngakō yena
 Ka lōna lebaka leo Matebele a boela a e
 xo tla xo xapa dikxomo. Fela.

Ba tanyatswala baipona sebaka sa xo
 thšaba. Ba rēta Kxosi ya bona ka diretš
 tša xore

Mitwa wa mmatotole molotola mphalē
 Moxana pudi e ja p nphale
 Sese swen bafa Mabowa,
 Mafsi a kxomo xa ba fe
 Phukhula! Pakxomo! Di šiša mosupi
 Kxomo dipalela Matebele!"

Xomone Kxoši Ngwako a bolawa ke nare
 ka letšatši le lengwe, xe ba ile xo tsona.
 A latelwa ke Kxabedi. Sebohlale sa xa
 ngakō, Sebohlale o hloma maru thabeng.
 O ~~ho~~ hlome makhaweng o ba okame.
 O kame bo a ditathšū tša Malōbā. Yena
 a la telwa ke Kxobuki boxošing. Yena o
 lwile ka ngwaxa wa 1907. Xomme xwa
 šala lesoxana, morwa wa xaxwe. ~~ba~~
 Moyaxale tanyatswala. A tsena sekele

kwa Mmakxodu, 'mme a kolobetwa ke
 moruti Jonas, 'me a amarelwa ka leina la
 Samson. Lebaka ka moka xe e sale e
 monyane, xobe xo buša ~~Sekhwiri~~
 Sekhwiri -- wa ntlo ya bobedi ya
 Kxosi. Ka e le lehonosethšaba sa
 Tanya-tawala se fetoxile, 'me ya ba
 batho ba bafsa le ka mekxwa leka
 me diro ya bōna. Ba tlošitše lebollo le
 dipino tša seheitene, le di nntš'i tša
 mesepele ya mebe ya Kxalē.
 Ba axile Kêrêkê, xape bana le
 sekolo.

Christophe Mohwasa

won by lf Protokwe by sth at Haramwa at
let's get up. J. also ul tu by w- to Tolwe. fun
to to Bolopala = Karrebosch by way chuk
to Ngwala - sth at Ha Selomo, W of Inez & S
Blouby. & NE. fun deeping. to split fun motepa x at here
a w- bk to Ngwala u. ngako a mothšabi.
to to Bosetlha of u. Blouby. to to Setswi
vne tr. fun to Poumang trap to to Sefoto
'Canton'. ① Steadloop.

- ① Ngwala zwa mothšabi ruled e.d. ~~Ngwala~~ ②
- ② Ha. ngako us
- ③ Ngwal ngako bk to add to.
Kxabi lo e e to tu lo ①
- ④ Bos. Kxal.
- ⑤ =
- ⑥ =
- ⑦ — sil a add to. tu to v. to ep

splt fun Kobi at Tolwe. a fun Makhuwa lo tr.
e w- to NW. a bgt. Macla tr. e ka bkt. b ul a p/v
tbl. Lr, us- tr. uno lo y. fa i Makhuwa be zu
vyl fun.

fun to motepa sth by splt at Ha Selomo

Sodi le tsholo maile,
za phuisa la kwa vonyana,
la kwa vithsa ra howelila
Tsholo ra howelila
Ranehaxweli sa thoka
Se se reho se se ile madiso
Ba sala ba se nyakela
Ba re ~~ba~~ re to soka hany meroko
Meroko ya bana ba rena.
Ha a tsho ho vula nahia
O dutse mekwakwailany
Mebiling ya dikoloi
Macla' ke viphisa dithabe (-yellow)
Ka ~~leguani~~ ke leguani (male ostrich)
Fane ~~Ngwala~~ ke leguani
Fane

(Handwritten signature)